

Əslində, Qulu Məhərrəmliyi yetirən Azərbaycan mənəvi mühitinin mənzərəsinə göz önünə gətirərsək, təqribən belə bir qənaət hasil olar; onun yaradıcılıq yolu yaşadığı həyatın qanunauyğun nəticəsidir. Zəngilanda doğulub, Şuşada orta məktəb təhsili alıb, əgər bir qədər də obrazlı desək, qarabağlı düşüncəsi ilə böyüyüb. Bu adamın yaşam yolu (tərcümeyi-halı), həyat tərzı, Azərbaycan mənəvi mühitinin bütün ağrı-acıları ilə müşayiət olunub, - desək, səhv etmərik. Ona görə də kosmopolit düşüncə sahibi olan şərhçilərdən fərqli olaraq Qulu Məhərrəmliyə hətta Qarabağ adı çəkilməyə belə xüsusi bir təəssübkeşlik hissi var. Ancaq bu təəssübkeşlik hissi onu obyektiv düşüncədən məhrum edə bilmir. Onun "Qarabağ onuncu yayın qızmarında" əsərində xüsusi bir məqam kimi Qarabağ ağrılarının hansı ocaqda necə qaynadığını təsvir etmək çətin deyil. Nə qədər Qarabağa elçi sifəti ilə gəlib-gədən missionerlər bu qaynarlıqı soyutmağa cəhd etsələr də, yəne də hadisələrin odlu atəşləri təkcə iddiaçıları və zərərkənləri yandırırsa, bir o qədər də missionerləri yandırır. Qulu Məhərrəmli Qarabağ yanan bir ocaq kimi təsvir edir. Doğrudur, onun bu yazısında proqnoz xisləti yoxdur, ancaq xəbərdarlıq motivi var: "...onuncu yayın qızmarını yaşayan Qarabağda indi havalar çox isti keçir...". Necədir?.. Bəzilərinə qəribə gələn bir sualdır. Kimlər üçünsə qəribəliyi olmayan adı bir sualdır. Qarabağda havalar isti keçə bilər. Amma bu havalar içindən qaynayan bir vulkan ocağı kimi közərsə, bunun dəhşətli partlayışları da ola bilər, gərək bunu bütün missionerlər unutmasınlar.

Əgər belə demək mümkündürsə, Qulu Məhərrəmli burada avqust xronikası olaraq Qarabağ məsələsinə bir qədər fasilə verir.

"Əfqanıstanda yeni döyüşlər", "Qazaxıstan İrana dırsək göstərir", "ABŞ totalitar Çinlə demokratik Rusiya arasında", "Türkiyə Qafqazda vəziyyətin aydınlaşmasını istəyir", "İran vıran ola bilərmi?", "Dünya neft üstündə bir xanimandır", "İpək yolu: Azərbaycan?", yazılarını və əlavə olaraq "Rusiya istefa təhlükəsi dolmaşmaqdadır" xəbərdarlığı ilə 98-ci ilin avqust xronikasını başa vurur. Bu yazıların hər birinə ayrı-ayrılıqda təhlil imkanını yazıların verdiyi düşüncə imkanı ilə bağlamaq olar. Ancaq müəyyən yazılarla publisistlik necə global düşüncə sahibi olduğunu diqqətə çəkmək üçün bəzi məqamlara tərəfimizdən işıq salmaq istərdik. Məsələn, "Əfqanıstanda yeni döyüşlər" yazısını Qulu Məhərrəmli 18 iyul 1998-ci ildə qələmə alıb. Bu yazıda ilk baxışdan "Taliban"ın uğursuz mövqeyi göz önünə gəlir. Amma Qulu Məhərrəmli Əfqanıstanda gedən 23 il əvvəlki prosesləri şərh edərkən yazır ki, Taliban və ABŞ münasibətləri Əfqanıstan üçün tam aydın sabah vəd etmir. Bunu məqalənin ümumi ruhu göstərir. Və onu da axırda qeyd edir ki, "Taliban" a qarşı mövqələrin birləşməsi sübhəlidir və axırda konkret olaraq belə bir cümlə işlədir: "Əfqanıstan xəmiri hələ çox su aparacaq". Bu yazının tarixini artıq göstərməmişik. Birçox o qalır ki, indi deyək: necə ki, Sovet (Rusiya) qoşunları Əfqanıstandan çıxdı, ona güvənçli qüvvələri meydana köməksiz qoydu; eləcə də bu gün Amerika qüvvələri Əfqanıstandan çıxdı, Amerikaya güvənçli yüz minlərlə insanı anti insanı güc sahibi olan "Taliban"la üzə-üzə qoydu. Bu gün-sabah biz yüz minlərlə insanın edamını soyuq nəzərlərlə video-ekranlarda izləməli olacağıq. İnsan azadlığının ən qatı düşməni mövqeyi ilə üz-üzə qalacağıq. Sosial şəbəkə liderlərindən birinin (Aslan İsmayılovan) dediyi kimi hətta şükür etməliyə ki, Əfqanıstanda doğulmuşuq, - deməli, məcburiyyətdə qalacağıq. Bəlkə də Əfqanıstan məsələsinə çox yer ayırdıq, amma bunlar təsadüfi deyil, axı Əfqanıstanda bu gün də Kabilin "Taliban" a təhvil verildiyi bir vaxtda Türkiyə və Azərbaycan sülhməramlılarının

orada olduğunu nəzərə gətirərsək, demək, "Əfqanıstan heç də bizdən uzaqda deyil" qənaətində olmalıyıq.

Qulu Məhərrəmliyi siyasi, politoloji şərhlərinin xəritəsinə heç də məhdudlaşdırmır. Özünün düşüncə imkanlarının genişliyi ilə bu xəritənin sərhədlərini kifayət qədər açır. Onun "Qazaxıstan İrana dırsək göstərir" məqaləsi çox maraqlı bir məqama işıq salır. Sən demə, İran Rusiya ilə birgə "Transxəzər" layihəsinin əleyhinə belə bir iddia irəli sürürlər; bəli, sən demə bu layihədə ekoloji təhlükə varmış. Buna Qazaxıstan etiraz edir və Qulu Məhərrəmliyin dediyi kimi "Tehran belə hesab edir ki, ABŞ-in və Türkiyənin dəstəyini hiss edən Qazaxıstan ona dırsək göstərir". Söhbət İrandan gedir. Qulu Məhərrəmliyin özü-

Mürəkkəb mühitdə özünün mənəvi simasını və daxili azadlığını qoruyub saxlaması, daim həqiqətin yanında olmağa çalışması Q.Məhərrəmliyə böyük nüfuz qazandırır, onu parlaq şəxsiyyətə və jurnalistikada söz sahibinə çevirir... Mən Q.Məhərrəmliyin elmi-publisistik yaradıcılığını və ictimai fəaliyyətini diqqətlə izləyirəm, onun H.B.Zərdabi, Ə.B.Ağaoğlu, Ü.Hacıbəyli, Ə.F.Nəmanzadə kimi müfəkkirlərdən süzlülüb gələn milli düşüncə tərzini və dəyərlərə bağlılığını təqdir edirəm.

Cəmil ƏLİBƏYOV
yazıçı-publisist

6. Düşüncənin ipək yolu: ziddiyyətlər və problemlər

nəməxsus üslubu, xalq canlı danışıq dilindən istifadə imkanları fikri daha dəqiq çatdırır. Bizlərdə belə deyirlər, əgər razı deyilikse olan təkliflə, onda qolumuzu qaldırıb dırsəymiz göstəririk; buyur, görəcəyiniz bu olar. Bu dırsək əhvalatı isə o deməkdir ki, artıq orta Asiya nə Rusiyanın, nə də İranın diktesi ilə gələcəyə yerimək fikrində deyil.

Qulu Məhərrəmliyin siyasi-politoloji şərhlərində xəritə məhdudiyəti yoxdur, artıq biz bunu kifayət qədər aydınlıqla demişik və bu məhdudiyətsizliyin mahiyyətini də Qulu Məhərrəmliyin publisistik düşüncə intehası ilə bağlamışıq. Bu mənada Qulu Məhərrəmliyin "ABŞ totalitar Çinlə demokratik Rusiya arasında" məqaləsindəki məsafəsizliyin mahiyyətini də göstərmək istəmişik: "Beləliklə, Amerikanın demokratiya yolunu seçmiş Rusiyaya deyil, totalitar Çinə üstünlük verməsi obyektiv tarixi zərurətdən və bir də əvvəldə sadaladığımız səbəblərdən irəli gəlir. Bu isə, görünürlər, heç kimi təəccübləndirmir, hətta Moskvanın özünü də". Bu tipli yazılara, bu tipli şərhlərə müəllifin təkcə özünün mənsub olduğu xalqa deyil, dünya ictimaiyyətinə xidməti kimi yanaşmağı qəbul etmək daha doğru olardı.

Qulu Məhərrəmliyin "Türkiyə Qafqazda vəziyyətin aydınlaşmasını istəyir" yazısına da ehtəqiqi, birbaşa mənada yanaşmaq və bu yazını birinci mənada qəbul etmək lazımdır. Çünki müəllif Türkiyənin Qafqazda, xüsusilə Azərbaycanda münasibətlərində qərəzsizlik, işğal motivindən kənar bir doğmalığ münasibətini görür və bu münasibəti düzgün şərh edir. Biz bu yazıdan tarixə qayıdışı bir neçə məqamını xüsusilə diyərləndiririk. Qulu Məhərrəmli qeyd edir ki, Türkiyə Qafqaz regionunda sülhməramlı qüvvələrini yerləşdirməyi vacib hesab edir. Və ehtəburadca zəmanəmə keçid etmək istəsək, aydın olur ki, indiki Azərbaycan vəziyyətini Türkiyəyəşiz durumu necə çətin olardı. Separatçıların, Rusiyanın işğalçılıq niyyətində olan hərbi sənaye kompleksinin və Ermənistan işğalçıların hətta 44 günlük müharibədən sonra belə Qarabağ işğal altında saxlamaq niyyətlərinin qarşısına yalnız Türkiyə amili çıxır. Bu da Qulu Məhərrəmliyin Türkiyə qüvvələri ilə bağlı "Türkiyə Qafqazda vəziyyətin aydınlaşmasını istəyir" məqaləsinin motivi kimi görünür.

Qulu Məhərrəmli Azərbaycanla bağlı böyük siyasi anəranın xəritəsinə son

dərəcə dəqiq izləmək gücündə olan politoloqdur. O, Rusiyanı, Qazaxıstanı, Türkmənistanı (hətta Çini), İrani, Türkiyəni, Ermənistanı, Gürcüstanı çox dəqiqliklə izləyir. Bu sərhədlərin həssaslıq məqamlarını kardiogrammik səviyyədə tutur. Şübhəsiz, bu yəndə onun "İran vıran ola bilərmi?" adlı yazısının mahiyyətini başa düşmək o qədər də çətin deyil. Başqalarından fərqli olaraq (hətta Amerika politoloqlarından) o, İranın asanlıqla vıran olacağını düşünmür. Ancaq İranın özünü qoruma instikti ilə həyat uğrunda mübarizə istəyi ilə dəyişmələrə məcbur qalacağını da istisna etmir. O yaxşı qeyd edir ki, "cəmiyyətdə dəyəqlərini itirməkdə olan İslam ideologiyasının iflasını labüdləşdirə, nəticədə isə ideologiya və hakimiyyət böhranı ya-

derəcə dəqiq izləmək gücündə olan politoloqdur. O, Rusiyanı, Qazaxıstanı, Türkmənistanı (hətta Çini), İrani, Türkiyəni, Ermənistanı, Gürcüstanı çox dəqiqliklə izləyir. Bu sərhədlərin həssaslıq məqamlarını kardiogrammik səviyyədə tutur. Şübhəsiz, bu yəndə onun "İran vıran ola bilərmi?" adlı yazısının mahiyyətini başa düşmək o qədər də çətin deyil. Başqalarından fərqli olaraq (hətta Amerika politoloqlarından) o, İranın asanlıqla vıran olacağını düşünmür. Ancaq İranın özünü qoruma instikti ilə həyat uğrunda mübarizə istəyi ilə dəyişmələrə məcbur qalacağını da istisna etmir. O yaxşı qeyd edir ki, "cəmiyyətdə dəyəqlərini itirməkdə olan İslam ideologiyasının iflasını labüdləşdirə, nəticədə isə ideologiya və hakimiyyət böhranı ya-

derəcə dəqiq izləmək gücündə olan politoloqdur. O, Rusiyanı, Qazaxıstanı, Türkmənistanı (hətta Çini), İrani, Türkiyəni, Ermənistanı, Gürcüstanı çox dəqiqliklə izləyir. Bu sərhədlərin həssaslıq məqamlarını kardiogrammik səviyyədə tutur. Şübhəsiz, bu yəndə onun "İran vıran ola bilərmi?" adlı yazısının mahiyyətini başa düşmək o qədər də çətin deyil. Başqalarından fərqli olaraq (hətta Amerika politoloqlarından) o, İranın asanlıqla vıran olacağını düşünmür. Ancaq İranın özünü qoruma instikti ilə həyat uğrunda mübarizə istəyi ilə dəyişmələrə məcbur qalacağını da istisna etmir. O yaxşı qeyd edir ki, "cəmiyyətdə dəyəqlərini itirməkdə olan İslam ideologiyasının iflasını labüdləşdirə, nəticədə isə ideologiya və hakimiyyət böhranı ya-

derəcə dəqiq izləmək gücündə olan politoloqdur. O, Rusiyanı, Qazaxıstanı, Türkmənistanı (hətta Çini), İrani, Türkiyəni, Ermənistanı, Gürcüstanı çox dəqiqliklə izləyir. Bu sərhədlərin həssaslıq məqamlarını kardiogrammik səviyyədə tutur. Şübhəsiz, bu yəndə onun "İran vıran ola bilərmi?" adlı yazısının mahiyyətini başa düşmək o qədər də çətin deyil. Başqalarından fərqli olaraq (hətta Amerika politoloqlarından) o, İranın asanlıqla vıran olacağını düşünmür. Ancaq İranın özünü qoruma instikti ilə həyat uğrunda mübarizə istəyi ilə dəyişmələrə məcbur qalacağını da istisna etmir. O yaxşı qeyd edir ki, "cəmiyyətdə dəyəqlərini itirməkdə olan İslam ideologiyasının iflasını labüdləşdirə, nəticədə isə ideologiya və hakimiyyət böhranı ya-

derəcə dəqiq izləmək gücündə olan politoloqdur. O, Rusiyanı, Qazaxıstanı, Türkmənistanı (hətta Çini), İrani, Türkiyəni, Ermənistanı, Gürcüstanı çox dəqiqliklə izləyir. Bu sərhədlərin həssaslıq məqamlarını kardiogrammik səviyyədə tutur. Şübhəsiz, bu yəndə onun "İran vıran ola bilərmi?" adlı yazısının mahiyyətini başa düşmək o qədər də çətin deyil. Başqalarından fərqli olaraq (hətta Amerika politoloqlarından) o, İranın asanlıqla vıran olacağını düşünmür. Ancaq İranın özünü qoruma instikti ilə həyat uğrunda mübarizə istəyi ilə dəyişmələrə məcbur qalacağını da istisna etmir. O yaxşı qeyd edir ki, "cəmiyyətdə dəyəqlərini itirməkdə olan İslam ideologiyasının iflasını labüdləşdirə, nəticədə isə ideologiya və hakimiyyət böhranı ya-

derəcə dəqiq izləmək gücündə olan politoloqdur. O, Rusiyanı, Qazaxıstanı, Türkmənistanı (hətta Çini), İrani, Türkiyəni, Ermənistanı, Gürcüstanı çox dəqiqliklə izləyir. Bu sərhədlərin həssaslıq məqamlarını kardiogrammik səviyyədə tutur. Şübhəsiz, bu yəndə onun "İran vıran ola bilərmi?" adlı yazısının mahiyyətini başa düşmək o qədər də çətin deyil. Başqalarından fərqli olaraq (hətta Amerika politoloqlarından) o, İranın asanlıqla vıran olacağını düşünmür. Ancaq İranın özünü qoruma instikti ilə həyat uğrunda mübarizə istəyi ilə dəyişmələrə məcbur qalacağını da istisna etmir. O yaxşı qeyd edir ki, "cəmiyyətdə dəyəqlərini itirməkdə olan İslam ideologiyasının iflasını labüdləşdirə, nəticədə isə ideologiya və hakimiyyət böhranı ya-

miyyət dəyişikliyi tələb edə bilər. Qulu Məhərrəmliyin bu yazısından çıxan nəticə budur ki, ən güclü rejimlərdə belə insanlar haqsızlığın müəyyən hədd və həddunada qəbul dözümülüdür. Hamımıza məlumdur ki, Qulu Məhərrəmli üçün siyasi politoloji obyekt kimi Azərbaycanı ehtə edən ölkələr həmişə əsas mövzu olub. Bu mənada Qulu Məhərrəmliyin Ermənistanı sayğılı münasibətini düzgün başa düşməliyə. Əgər o yazırsa "Ermənistan dırçılır və iddiaları böyüyür" demək, nəyəsə əsaslanır. Axı doğrudan da, Ermənistan Birinci Qarabağ savaşıdan qalıb çixsa da çox sürətlə iflasa uğradı, iqtisadi cəhətdən çökdü, həmin mərhələdə Azərbaycan ictimai-siyasi sabitliyə nail oldu, dırçıldı və əgər belə demək mümkündürsə, öz sərhədləri, heysiyyəti (Qarabağ) haqqında düşüncələri oldu və bu müddətdə Qarabağ qarşıqlıq iddia mərkəzinə çevrildi. Həmin dövrdə Ermənistan artıq yeni mərhələ imkanı qazanmışdı. Rusiyanın və İranın hər cür dəstəyi ilə yeni iddialar mərhələsinə qalxmışdı. Baxmayaraq ki, özünün iqtisadi cəhətdən heç bir imkanı yox idi, Qulu Məhərrəmli bu məqamla çox dəqiq və incə yanaşmalarla şərh edir. Heç bir imkanı olmayan "Ermənistanın fəllaşlarca regionda marağı olan bütün böyük dövlətlərlə oyun qurmağa

çalışmasını nəzərdən qaçırmaq olmaz. Bu oyun ona müəyyən siyasi dividendlər gətirir". Nə qədər aydın və nə qədər dəqiq şərh! Demək, Ermənistanı şərait yaradılır ki, sadəcə oyuna qoşulsun. Onun bu oyunlarda udub-udmayacağı heç maraqlı deyil. Sadəcə onun böyük oyunların içərisində olmasını iddialarının böyüməsinə təkan verir. Bu da Qulu Məhərrəmliyin sən nəticədə iflasa uğrayacaq Ermənistanın hansı oyunlar içərisində olduğunu verdiyi şərhdir və bu gün də əhəmiyyətini itirmir. Əslində Qulu Məhərrəmliyin şərhlərinin dəyəri də ehtə budandır. Zaman keçdikcə əhəmiyyətini itirmir və dəyərinə göstərir. Qulu Məhərrəmliyin yay xronikasının "İran, Rusiya və Xəzər əhvalatı", "Payız gəldi, seçkilərə nə qaldı", "Neft kəməri və Gürcüstanda qiyam sindromu", "Güc NATO-nun yanında. Pentagonun başındadır", "Avropada ol ələ-nir", "İran: inqilab niyə çıçaqlanmadı?", "Lenin yaşayub, yaşayır, yaşayacaqmı...", "Qarabağ: ümumi dövlət təhlükəsi", "ABŞ-dən Tehrana ümid və kəmar" sərlovhəli yazıların hər birində XXI əsrin nənki 20-ci illərini, hətta gələcək on illiklərinin də düşüncəsini qidalandıra biləcək motivlər var.

Yazıların başlıqlarına diqqət et, əziz oxucu. Bu başlıqların hansı ideyaları şərh etdiyini, hansı məqamlara işıq saldığını hiss et, gör, duy... Məhz qnda bilərənsən ki, zamanın xronikasını yazmaq müəllifdən təkcə düşüncə imkanı tələb etməyib. Əgər mahiyyətə vara bilənsən görərənsən ki, müəllif xüsusilə yarıqlı ilə dünya həqiqətlərinin fonunda Azərbaycan həqiqətlərini sənə necə dikte edib.

Bəlkə də bir vaxt gələcək, bir azərbaycanlı ziyalı bir publisistin mənəvi aləmindən ol araraq közəran əlovların ocağını göstərmək gücündə olacaq. Ona gələcək nəsillərin ən yaxşı nümayəndələri öz gənçliklərində həmin publisist dumanlı bir yaddaş içindən çıxarab aydın düşüncə axınına gətirəcək.

...Çətindir həqiqətləri axıracan görmək.

...Zamanı qabaqlayan, gələcəyini qarantlıqlarına işıq salan insanların kimliyi-nin həmişə qarantlıqda aramaq hökmü yəqin ki, öz qüvvəsini axıracan saxlaya bilməz.

...Bütün qarantlıqların sonunda işıq var.